

5

SUKUPUOLINÄKÖKULMIA KORONA-AIKAAN Koronakriisi sosiaalisen uusintamisen ja hoivatyön kriisinä

Heini Kinnunen, Emma Lamberg & Hanna Ylöstalo

Tässä luvussa tarkastelemme koronakriisiä sukupuolittuneena sosiaalisen uusintamisen kriisinä erityisesti palkallisen ja palkattoman hoiva- ja hoitotyön näkökulmasta.¹ Tuomme esiin aiemman tutkimuksen ja etenkin sosiaalista uusintamista koskevan feministisen tutkimuskeskustelun pohjalta, miten koronakriisi on syventänyt hoiva-alan ja terveydenhuollon ammattilaisten ahdinkoa ja sukupuolittunutta eriarvoisuutta ja näin edesauttanut hoivaresurssien ehtymistä. Osoitamme myös, miten kriisi on tehnyt näkyväksi palkattoman hoivatyön yhteiskunnallista ja taloudellista merkitystä sekä siihen kytkeytyviä eriarvoisuuksia. Lukumme on pääosin aiempaan tutkimukseen perustuva teoreettinen katsaus. Käytämme kuitenkin keväällä 2021 Suomessa kerättyä koronakriisiä koskevaa uutisointia käsittelevää media-aineistoa² kuvaamaan hoivatyön merkitystä ja hoivatyön kriisin näkyväksi tulemistä mediajulkisuudessa. Luvussa emme varsinaisesti analysoi aineistoa, vaan sen tehtävä on ennen kaikkea illustroida teoreettisia havaintojamme ja pohdintaamme.

Aluksi lähestymme koronavirusta sosiaalisen uudistamisen näkökulmasta ja avaamme sosiaalisen uudistamisen käsitettä feministisen teoriakeskustelun avulla. Sitten tarkastelemme sosiaalisen uudistamisen kriisiä ammatillisen palkallisen hoivatyön, etenkin terveydenhoitoalan, kontekstissa. Tämän jälkeen avaamme sosiaalisen uudistamisen kriisin näkymistä kodin piirissä tapahtuvassa palkattomassa hoiva- ja uudistavassa työssä. Ennen johtopäätöksiä pohdimme koronan jälleenrakennustyötä hoivaavan talouden näkökulmasta mahdollisuutena tunnistaa ja tunnustaa hoivan taloudellinen merkitys yhteiskunnassa.

Koronakriisi ja sosiaalinen uudistaminen

Koronapandemia ei ole vain terveyskriisi, vaan muiden globaalien kriisien tavoin se on ravisuttanut monia inhimillisen toiminnan perustoja. Koronapandemia on syventänyt sukupuolittunutta terveydellistä, taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta, sillä koronan yhteiskunnalliset vaikutukset ovat kohdistuneet voimakkaimmin niihin ihmisryhmiin, jotka ovat jo valmiiksi haavoittuvimmassa asemassa.³ Korona on vaikuttanut myös työelämään lukuisin tavoin, ja monet näistä työelämävaikutuksista ovat sukupuolittuneita. Kansainvälisessä tarkastelussa työllisyysvaikutukset ovat kohdistuneet ennen kaikkea naisiin, matalasti koulutettuihin sekä epätyypillisissä työsuhteissa työskenteleviin.⁴ Koronan työelämävaikutukset ovat kohdistuneet etenkin naisemmistöisiin ravintola-, palvelu- ja matkailualoihin.⁵

Koronakriisillä on ollut syvällisiä vaikutuksia myös sosiaalisen uudistamisen edellytyksiin. Sosiaalisella uudistamisella tarkoitetaan elämää ylläpitävää työtä ja toimintaa, jota ilman yhteiskunnat ja talous eivät pyörisi (ks. myös luku 3 tässä teoksessa).⁶ Sosiaalista uudistamista tehdään sekä palkkatyönä että palkatta: esimerkiksi erilaiset hoivan, kasvatuksen, kotityön ja naapuriavun muodot ovat sosiaalista uudistamista. Sosiaalisen uudistamisen kriisistä tai hoivakriisistä on puhuttu jo ennen koronaa: hoivatyön markkinaistaminen ja tehostaminen ovat heikentäneet hoivan laatua ja työntekijöiden työoloja. Lisäksi hoiva- ja hoitoalan palkat laahaavat

matalalla, ja palkaton hoivatyö on pitkälti näkymätöntä työtä.⁷ Toisin sanoen hoivan resurssit ovat riittämättömät. Kansainvälisessä keskustelussa on puhuttu usein hoivakriisistä,⁸ mutta tässä luvussa käytämme hoivaa laajempaa sosiaalisen uusintamisen käsitettä, joka pitää sisällään hoivan lisäksi myös muut elämää ylläpitävän työn muodot. Käsite kiinnittää huomion siihen, millaisia koko yhteiskuntaa ja taloutta koskevia vaikutuksia sosiaalisen uusintamisen edellytysten heikentymisellä on.

Sosiaalisen uusintamisen linssi laajentaa myös pandemian työelämävaikutusten tarkastelua: tavallisesti työelämäntutkimus keskittyy palkkatyöhön, mutta laajennamme tässä luvussa työn tarkastelua katsomalla, miten koronakriisi kohdistuu myös erilaisiin sukupuolittuneisiin palkattoman työn muotoihin. Tuomme esiin myös palkattoman uusintavan työn merkitystä palkkatyön ennakkoehtona: uusintava työ uusintaa työvoimaa pitämällä huolta esimerkiksi asumisesta sekä ravinnonsaannista ja mahdollistaa palkkatyön tekemisen.⁹

Sosiaalisen uusintamisen kriisi on koronan aikana näkynyt ja syventynyt monin tavoin. Leikatut ja tehostetut julkiset terveystalvet ja sairaanhoito ovat olleet korona-aikaan kuin äärimmilleen viritetty jousi, joka saattaa katketa milloin tahansa. Julkiset sosiaalipalvelut puolestaan ovat koronan aikana toimineet vajavaisesti, mikä on osaltaan myötävaikuttanut sosiaalisten, taloudellisten ja terveydellisten ongelmien syventymiseen ja kasautumiseen.¹⁰ Julkisten palvelujen puutteita on paikattu yksityisesti, palkattomalla uusintavalla työllä: vanhemmat ovat hoitaneet ja opettaneet lapsiaan kotona omien töidensä ohessa päiväkotien ja koulujen ollessa kiinni, ja ihmiset ovat auttaneet vanhempiaan ja muita läheisiään eri tavoin, esimerkiksi kaupassa käymällä. Vaikka palkattomassa uusintavassa työssä raha ei suoraan vaihda omistajaa, myös sillä on hintansa: palkattoman hoivatyön lisääntyminen verottaa tekiänsä jaksamista, hyvinvointia ja palkkatyön tekemisen mahdollisuuksia.¹¹

Sosiaalisen uusintamisen kriisi feministisessä teoriakeskustelussa

Sosiaalisella uusintamisella viitataan laajasti kaikkeen elämää ylläpitävään ja elämää tuottavaan toimintaan.¹² Sosiaalisen uusintamisen käsite on peräisin Karl Marxilta, joka viittasi käsitteellä sekä koko kapitalistisen järjestelmän että työvoiman uusintamiseen.¹³ Käsitteen nykyiset, feministiset määritelmät juontavat 1970-luvulle, jolloin sosialistifeministit perustivat Wages for housework -liikkeen kritisoidakseen kapitalistisen talousjärjestelmän taipumusta hyödyntää naisten palkatta tekemää kotityötä.¹⁴ Nykyisessä feministisessä keskustelussa sosiaalinen uusintaminen viittaa kotityön ja uuden työvoiman synnyttämisen lisäksi laajasti palkattomaan ja palkalliseen työhön esimerkiksi hoivan, kasvatuksen ja koulutuksen alueilla.¹⁵ Laajimmillaan sosiaalinen uusintaminen kattaa myös ruoantuotannon ja ympäristön elinvoimaisuudesta tai luonnon monimuotoisuudesta huolehtimisen.¹⁶

Feministisen poliittisen talouden tutkijat ovat esittäneet, että sosiaalisen uusintamisen näkökulma on tarpeen koronakriisin sukupuolivaikutusten ymmärtämisessä ja analysoinnissa.¹⁷ Feministinen sosiaalisen uusintamisen teoria tarjoaa käsitteellisen työkalun jäsentää sitä, miten koronakriisi muokkaa palkallisen ja palkattoman työn järjestyksiä sekä kotitalouksissa että työmarkkinoilla. Ensinnäkin se auttaa kiinnittämään huomion siihen, miten uusintava työ jakautuu epätasaisesti sekä kotitalouksien välillä että sisällä. Toiseksi se kiinnittää huomiota aliresursoidun ja aliarvostetun hoiva- ja hoitotyön kriittiseen rooliin yhteiskuntien ylläpidossa. Samalla tämän työn tekijät, jotka valtaosin ovat matalapalkkattuja naisia, usein maahanmuuttajia tai etniseen vähemmistöön kuuluvia, ovat joutuneet asettamaan terveytensä alttiiksi koronavirukseen liittyvissä työtehtävissä.¹⁸

Feministisessä tutkimuksessa on pyritty tekemään näkyväksi ja kyseenalaistamaan erontekoa palkallisen ja palkattoman sekä tuottavan ja uusintavan työn välillä. Myös koronakriisin yhteydessä on tuotu esiin, miten sekä palkallisen että palkattoman uusintavan työn rakenteellinen aliarvostus yhdistyy kiinteästi naisten alistei-

seen yhteiskunnalliseen asemaan.¹⁹ Etenkin palkaton hoiva on jäänyt näkymättömiin talouskeskustelussa ja valtavirtaisessa taloustieteessä: makrotalouden tunnusluvut, kuten bruttokansantuote, tai vallitsevat talouskasvun ja kilpailukyvyn ihanteet sivuuttavat täysin sosiaalisen uusintamisen.²⁰ Siinä missä etenkin palkaton uusintava työ on ollut näkymätöntä talouskeskustelussa, palkkatyönä tehtyä uusintavaa työtä on leimannut matalapalkkaisuus ja työn kuormittavuus. Etenkin julkisen sektorin hoiva- ja hoitotyötä käsitellään poliittisessa keskustelussa tavanomaisesti kulueränä, ei taloudellisen hyvinvoinnin edellytyksenä ja investointina.²¹

Samalla kun sekä palkattoman että palkallisen hoivan taloudellinen rooli on jätetty huomiotta talouspolitiikassa ja resurssien jaossa, hoivan tärkeyttä on korostettu poliittisessa retoriikassa, juhlapuheissa ja arjen diskursseissa.²² Koronakriisin keskellä hoivan arvo tunnustetaan kiistatta, ja esimerkiksi koulutus-, kasvatus- ja hoitoalojen ammattilaisia on juhlistettu sankareina. Toisaalta symboliset tunnustuksen eleet eivät väistämättä johda resurssien lisäämiseen, esimerkiksi hoitajien palkankorotuksiin. Tätä juopaa symbolisen tunnustuksen ja materiaalistien resurssien välillä auttaa hahmottamaan feministisen yhteiskuntateoreetikon Nancy Fraserin kehittämä käsitteellinen jako tunnustuksen ja uudelleenjaon poliittikkojen välillä: tunnustuksen politiikka tähtää kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen tunnustetuksi tulemiseen, kun taas uudelleenjaon politiikka tavoittelee taloudellista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. Nämä kummatkin tavoitteet ovat välttämättömiä oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi.²³

Koronakriisi tuo kärjistetysti esiin kapitalismin nykyistä muotoa pitkään määrittäneen, kroonistuneen sosiaalisen uusintamisen kriisin. Kriisin juurisyynä on, että voittoa tavoitteleva talous kuluttaa loppuun ehtymättöminä pidettyjä resursseja, kuten hoivaa, ja rapauttaa näin omaa perustaansa.²⁴ Koronakriisin myötä muun talouden riippuvuus hoivasta on tullut uudella tavalla näkyväksi: pandemia on paitsi vaarantanut ihmisten terveyden myös suistanut maailmantalouden taantumaan. Siten pandemia on osoittanut, miten kapea ymmärrys talouskriiseistä markkinoiden ”sisäisinä” kriiseinä ei ota huomioon sitä, miten talouden kriisit ovat myös

seurausta vuorovaikutuksesta talouden ja sille ulkopuoliseksi ymmärretyn hoivan välillä. Samalla pandemia on tuonut näkyväksi palkallisen ja palkattoman hoivatyön kriittisen roolin yhteiskuntien ja talouden jatkuvuudelle – sekä toisaalta tämän työn sukupuolitettua, luokitettua ja rodullistettua työnjaon.²⁵

Ammatillinen hoiva ja uusintavan työn ahdinko

Tässä osiossa tarkastelemme koronakriisiä sosiaalisen uusintamisen kriisinä ammatillisen hoivan ja hoitotyön kontekstissa. Ensin tarkastelemme koronan hoitoalaan kohdistuvia vaikutuksia tutkimustiedon valossa ja katsomme sitä kautta, miten koronakriisi syventää työelämän sukupuolittuneita eriarvoisuuksia. Pohdimme sosiaalisen uusintamisen ja sen kriisin käsitteiden kautta, miten koronakriisin kärjistävä terveydenhuollon ja sairaanhoidon ahdinko heijastuu koko yhteiskuntaan. Toiseksi tarkastelemme hoivatyön arvostuksen näkymistä julkisessa keskustelussa korona-aikana tarkastelemalla sitä tunnustuksen ja uudelleenjakamisen politiikan näkökulmasta.

Hoitoalaan iskenyt koronakriisi heijastuu koko yhteiskuntaan

Emme tule kestäämään viikkoa, saatikka kuukausia.²⁶

Helsingin Sanomien julkaisema sitaatti belgialaiselta lääkäriltä kiteyttää ja tuo suuren yleisön tietoisuuteen, miten koronapandemia on vaikuttanut hoiva-alan ja etenkin sairaanhoidon olosuhteisiin ja kantokykyyn. Tutkimus on myös osoittanut, että koronakriisi iskee hoiva-alan työntekijöihin, joista suurin osa on naisia niin kansainvälisesti kuin kotimaassa. Lisäksi koronan aikainen ammatillisen hoivatyön kuormittuminen heijastuu paitsi koronapotilaiden hoitoon myös laajemmin ihmisten hyvinvointiin esimerkiksi kasvavan hoitovelan kautta,²⁷ ja sillä on koko yhteiskuntaa koskevia kerrannaisvaikutuksia. Hoitovelan perimmäinen syy ei kuitenkaan ole koronapandemia, vaan sen juuret ovat pitkään jatkuneessa sosiaalisen uusintamisen kriisissä. Sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ovat

jo pitkään ennen koronaa olleet jatkuvan tehostamisen kohteena, minkä vuoksi ne eivät kestä koronan kaltaista kuormitusta. Suomessa esimerkiksi tehohoitopaikkojen määrä on selvästi pienempi kuin monissa muissa Euroopan maissa. Hoitovelkaa syntyy, koska tehostettu terveydenhuoltojärjestelmä ei ole kriisinkestävä.²⁸

Vaikka Suomessa hoiva-alan ei ole korona-aikana kohdistunut irtisanomispaineita, korona on muilla tavoin syventänyt hoiva-alan työntekijöiden ahdinkoa. Suomessa hoiva-alan työntekijöistä noin 80 prosenttia on naisia,²⁹ ja ala on matalammin palkattu kuin esimerkiksi miesvaltainen teollisuus.³⁰ Kuten tämän teoksen luvussa 3 korostettiin, niin kutsutuilla välttämättömillä aloilla, joihin myös hoivatyö lukeutuu, korona on kiihdyttänyt työtahtia ja lisännyt työn kuormittavuutta.³¹ Näillä aloilla työntekijät ovat myös altistuneet koronataudille muita useammin.³² Hoiva-alojen työn kuormittavuus ja riskit ovat siis lisääntyneet samaan aikaan kuin palkat ovat pysyneet kriisiä edeltävällä tasolla.

Koronakriisin sukupuolittuneet vaikutukset hoiva-alan eivät kosketa ainoastaan alan työntekijöitä ja lisää alojen välistä sukupuolittunutta eriarvoisuutta, vaan heijastuvat hoivatoiminnan toteuttamiseen. Hoitovelkaa on syntynyt, kun koronan hoitoon on siirretty resursseja muualta terveydenhuollosta. Lisäksi koronan syventämä kuormitus uhkaa pahentaa hoiva-alan työvoimapulaa. Terveydenhoito, mutta myös laajemmin hoiva-ala, jolla työskentelee muun muassa sosionomeja ja lähihoitajia erilaisissa työtehtävissä, kärsi jo ennen koronapandemiaa työvoimapulasta.³³ Ammattiliittojen selvitykset korona-ajalta kertovat, että suuri osa Suomen sairaanhoitajista on harkinnut alanvaihtoa,³⁴ ja kun tarkastellaan tilannetta globaalissa kontekstissa, hoiva-alalta puuttuu työntekijöitä verrattuna kriisiä edeltävään aikaan.³⁵ Sosiaalisen uusintamisen kriisi on näin ollen vaarassa syventyä myös koronan aiheuttaman välittömän terveysuhkan hälvettyä.

Sosiaalisen uusintamisen näkökulmasta varsinaisten hoiva-ammattien yhteys ja merkitys suhteessa laajempaan sosiaalisen uusintamisen ammattikenttään tulee näkyväksi. Työn kuormittavuuteen, terveysriskeihin ja työehtoihin liittyvät koronakriisin kärjistävät ongelmat koskettavat esimerkiksi sosiaalityötä, ope-

tusala ja varhaiskasvatusta.³⁶ Kaikille näille aloille on yhteistä myös naisenemmistöisyys ja välttämätön yhteiskunnallinen rooli. Erilaiset hoivatyön ehdollistamat näkymättömät riippuvuusketjut tulevat näkyväksi silloin, kun mikä tahansa lenkki ketjusta uhkaa murtua. Esimerkiksi päiväkotien sulkeminen vaikeuttaisi monien hoivatyötä tekevien työhön osallistumista. Ketjuuntuvat vaikutukset ulottuvat myös laajemmin yhteiskuntaan ja talouteen, kun ammattitaitoa vaativia hoito-, hoiva- ja kasvatustehtäviä ei pystytä kunnolla toteuttamaan ja kun hoivatehtäviä siirretään muun muassa kotien vastuulle.

Kulttuurisesta arvostuksesta kohti parempaa palkkaa ja työehtoja?

Taputuksia parvekkeilta, ylistäviä meemejä. Hoitohenkilökunnan kunniaksi joka ilta valaistu Finlandia-talo. Hoitajat ovat nyt sankareita, joiden pyyteetöntä työtä koronasodan etulinjassa kiitellään vuolaasti ympäri maailmaa.³⁷

Samaan aikaan, kun hoiva-alan työntekijät kamppailevat korona-kriisin vaikutusten ikeessä, hoivatyön merkitys on tullut erityisen näkyväksi kriisin aikana. Media-aineistomme osoittaa, että kriisi on tuonut hoivan ja erityisesti sairaanhoidon ja -hoitajien merkityksen koronan vastaisessa taistelussa julkisen keskustelun kohteeksi. Julkisuudessa on raportoitu myös erilaisista hoitajille suunnatuista huomionosoituksista: hoitajille on lähetetty villasukkia ja pinssejä, soitettu fanfaareja, ja heidän kunniakseen on valaistu julkisia monumentteja. Terveystalouden ja sairaanhoidon ammatillaiset ovat kuitenkin tuoneet julkisessa keskustelussa esiin sen, etteivät symboliset eleet riitä tunnustukseksi kovasta työstä pandemian aikana (tai sen ulkopuolella).³⁸

Tähän saakka, vastoin kysynnän ja tarjonnan markkinalogiikkaa, hoiva-alan työn kysyntä ei ole johtanut palkkojen ja muiden työehtojen parantumiseen. Siinä missä hoivan yksityistäminen on tarjonnut yksityisille palveluntarjoajille mahdollisuuksia tuottoisaan liiketoimintaan, julkista ja julkisesti rahoitettua hoivaa on totuttu ajattelemaan julkisen talouden menoeränä, ja sen kuluja

pyritään jatkuvasti karsimaan. Hoito- ja hoiva-alaa edustavat ammattijärjestöt ovat ajaneet alan palkkavaatimuksia pitkään saavuttamatta merkittäviä tuloksia.³⁹ Koronakriisi keskeytti alan palkkaneuvottelut, joissa hoitoalan liittojen, Tehyn ja SuPerin, oli tarkoitus lähteä vaatimaan palkkatasa-arvo-ohjelmansa mukaisia pitkän tähtäimen palkankorotuksia. Palkkaneuvotteluja on jatkettu muuttuneessa tilanteessa, ja niiden rinnalla liitot ovat vaatineet erilisiä koronakompensaatioita hoitoalan ammattilaisille.

Hoiva-alan kulttuurisen arvostuksen ja matalien palkkojen välistä ristiriitaa voi tarkastella tunnustuksen ja uudelleenjaon politiikan välisen teoreettisen jaottelun valossa.⁴⁰ Hoivatyön kulttuurinen arvostus on näkynyt koronapandemian aikana. Tunnustuksen eleet, kuten Finlandia-talon valaiseminen siniseksi, eivät kuitenkaan korjaa epäoikeudenmukaiseen tulonjakoon liittyvää ongelmaa, joka asettaa hoiva-alojen työntekijät heikompaan taloudelliseen asemaan kuin monet vaativuudeltaan vastaavat miesenemmistöiset alat. Kysymys on myös siitä, millä tavoin eri aloilla ja asemissa työskentelevien ihmisten arvostus näytetään ja yhteiskunnallinen rooli tunnustetaan. Esimerkiksi juristien työtä pidetään kulttuurisesti arvokkaana, ja arvostus näkyy myös näiden ammattikuntien palkoissa. Myös sairaanhoitajien, lähihoitajien ja lastentarhanopettajien työtä arvostetaan, mutta arvostusta ei osoiteta korkeammilla palkoilla. Paula Koskinen Sandberg on puhunut naisten työn juurtuneesta aliarvostuksesta, jolla on pitkä historia ja joka on kiinnittynyt palkoista sopimisen järjestelmään.⁴¹ Julkisen sektorin naisenemmistöisten tehtävien palkkataso on ollut tietynlainen itsestäänselvyys, sukupuolittunut rakenne, jota ei ole haastettu.

Hoivatyötä onkin pidetty kautta aikojen kutsumustyönä, josta ei tarvitse maksaa yhtä paljon kuin muista yhtä vaativista töistä. Lisäksi niin palkallinen kuin palkaton hoiva rakentuu kulttuuriselle käsitykselle naistapaisuudesta: hoivaavuudesta ja uhrautuvuudesta.⁴² Tämän käsityksen mukaan naisilta voi odottaa tietynlaista vaatimattomuutta ja sovinnollisuutta esimerkiksi palkkaneuvotteluissa sukupuoleensa liitettyjen ominaisuuksien perusteella. Ammattialojen sukupuolisegregaatio eli työmarkkinoiden jakautuminen nais-

ja miesenemmistöisiin aloihin sekä naisvaltaisten alojen alemmat palkat nojaavatkin essentialistiseen, kulttuuriimme sisäänrakennettuun naiskäsitykseen, josta kapitalistinen talous on hyötynyt.⁴³ Tämän halpuutetun sosiaalisen uusintamisen taloudellinen hyödyntäminen voi kuitenkin tulla tiensä päähän hoivatyön resurssien ehtyessä ja toisaalta myös palkkojen halpuuttamisen taustalla vaikuttavien sukupuolinormien kyseenalaistuessaa ja muuttuessa.

Hoivaa ja kasvatusta pidetään usein paitsi taloudellisesti tuottamattomana myös muodoltaan ja tavoitteiltaan symbolisena pikemmin kuin materiaalisina aktiviteetteina. Hoivatyö on kuitenkin mitä suuremmassa määrin myös materiaalista ja fyysistä toimintaa; pukemista, kantamista, pesemistä ja niin edelleen.⁴⁴ Ammatillisen hoitotyön fyysisyys on vain korostunut koronapotilaiden hoidossa, jossa potilasta saatetaan joutua kääntelemään ja työtä tehdään suojavarusteisiin pukeutuneena. Hoitotyötä tekevien työntekijöiden palkitseminen symbolisin elein ei siten yksin auta, jos palkkatasoon ja työoloihin ei samalla puututa. Palkoissa ja muissa materiaalisissa työehdoissa ei ole kyse vain arvostuksen osoittamisesta, vaan työntekijöiden voimavarojen uusiutumisen edellytyksistä: jos hyvinvoinnista ja jaksamisesta ei pidetä riittävästi huolta, myös työntekijöiden voimavarat voivat luonnonvarojen tavoin ehtyä.⁴⁵ Siksi, kuten Fraser korostaa, oikeudenmukaisuus vaatii sekä kulttuurista tunnustamista että resurssien uudelleenjakoa.⁴⁶

Palkaton uusintava työ kriisissä

Tässä osiossa tarkastelemme palkatonta uusintavaa työtä ja sen kriisiytymistä korona-aikana. Avaamme ensin, miten koronakriisi on lisännyt yksityisiä hoivavastuita ja siten syventänyt sosiaaliseen uusintamiseen liittyvää eriarvoisuutta. Toiseksi avaamme uusintavan työn merkitystä muulle taloudelle ja erittelemme palkattoman uusintavan työn kustannuksia sen tekijöille.

Kotitalouksien rooli koronan aikana on ollut keskeinen niin Suomessa kuin globaalisti. Vaikka Suomessa on moneen muuhun maahan verrattuna välttytty laajamittaisilta ja pitkäkestoisilta sulkutiloilta, pandemian torjuntatoimet ovat muokanneet arkea perustavilla tavoin uusiksi niin palkkatöiden kuin palkattomienkin töiden suhteen. Pandemian hidastamisen ja torjumisen vuoksi monet ovat siirtyneet etätöihin, mutta lisäksi kodit ovat poikkeusoloissa ottaneet hoitaakseen monia uusintavia hoivaan, kasvatukseen ja koulutukseen liittyviä tehtäviä.⁴⁷ Lisäksi palkaton ja palkkatyö ovat sekoittuneet toisiinsa, kun kodit ovat muuttuneet toimistoiksi, etäkouluiksi ja päiväkodeiksi.

Palkaton uusintava työ, eli itsestä, omaisista ja läheisistä huolehtiminen, korostui etenkin keväällä 2020. Tuolloin koulut siirtyivät kaikilla koulutusasteilla etäopetukseen, päiväkotikäiset suositeltiin hoitamaan kodeissa ja yli 70-vuotiaat ohjattiin karanteeniomaisiin olosuhteisiin. Koti- ja hoivatyön määrä kasvoi etenkin niillä, joilla on alaikäisiä lapsia tai ikääntyneitä omaisia tai puoliso hoidettavanaan. Erityisen lujilla olivat yksinhuoltajat ja kriittisillä aloilla työskentelevien yksinhuoltajien kouluikäiset lapset, jotka joutuivat itsenäisesti selviytymään etäkoulusta.⁴⁸ Rajoitustoimet syvensivät palkattoman työn sukupuolittunutta jakautumista, sillä lisääntyneestä koti- ja hoivatyöstä valtaosa jäi naisten harteille – heille, jotka kantoivat palkattomasta hoivatyöstä suurimman vastuun jo ennen koronaa.⁴⁹ Suositus hoitaa lapset päiväkodin sijaan kotona keväällä 2020 aiheutti vaikeuksia etenkin äideille, jotka yrittivät samanaikaisesti selvitä sekä palkkatyöstä että lisääntyneestä palkattomasta hoivatyöstä.⁵⁰ Perheillä on ollut erilaisia keinoja ratkaista lisääntyvän uusintavan työn aiheuttama kuormitus. Suomessa, missä äitien kokoaikatyö on yleistä eikä työtuntien vähentäminen ole ollut vanhempien selviytymiskeinojen kärjessä, yleisiä ovat olleet perheiden sisäiset selviytymiskeinot, kuten aikataulutaminen ja ruutuajan lisääminen.⁵¹ Myös kansainvälinen tutkimus osoittaa, että perheissä äitien koti- ja hoivatyöhön käyttämä aika

lisääntyi enemmän kuin isien;⁵² isien kotitöihin käyttämä aika ei merkittävästi lisääntynyt edes palkkatyötuntien vähentyessä.⁵³

Lisäksi naiset ovat jo ennen pandemiaa huolehtineet miehiä useammin ikääntyneistä, toisessa kotitaloudessa asuvista läheisistä.⁵⁴ Koronakriisi lisäsi myös näiden ikääntyneiden läheisten hoidon ja avun tarpeita: esimerkiksi läheisten tarjoaman kauppa-avun merkitys korostui, kun yli 70-vuotiaat määrättiin karanteeninomaisiin olosuhteisiin. Koronakriisi lisäsi myös ikääntyneiden naisten hoivataakkaa ratkaisevasti, kun omaishoitajien tukipalveluja rajoitettiin. Omaishoitajien enemmistö on naisia ja heistä yli puolet on yli 65-vuotiaita.⁵⁵

Myös korona-aikana perheiden mahdollisuudet uusintamiseen ovat osin eriytyneet tulo- ja varallisuustason mukaan: hyvätuloiset perheet ovat voineet keventää uusintavan työn määrää esimerkiksi hyödyntämällä kauppapalveluita sekä ravintolaruoan kotiinkuljetuspalveluita. Näin koronakriisi osoittaa, miten työmarkkinoiden palkkaepätasa-arvo asettaa perheitä erilaisiin asemiin myös uusintavan työn suhteen. Joillakin perheillä lisääntynyt vastuu kodin ruokahuollosta etäkoulun myötä aiheutti myös taloudellisia haasteita. Lapsiperheiden määrä ruoka-avun tarvitsijoissa kaksinkertaistui keväällä 2020, kun tulonmenetykset yhdistyivät etäkoulun aiheuttamaan ruokakulujen nousuun.⁵⁶

Feministinen poliittisen talouden tutkimus on pitkään kritisoinut naisten tekemän palkattoman koti- ja hoivatyön näkymättömyyttä. Esimerkiksi sosialistifeministinen Wages for housework -liike vaati 1970-luvulla kotitöistä palkkaa tavoitteenaan tehdä näkyväksi, miten tuottava talous ja palkkatöitä tekevät miehet hyötyvät rahallisesti siitä, että erityisesti naiset siivoavat, laittavat ruokaa ja hoivaavat ilmaiseksi.⁵⁷ Koronakriisin myötä nämä havainnot ovat tulleet uudella tavalla ajankohtaisiksi. Osaltaan kriisi on myös tehnyt palkatonta uusintavaa työtä näkyväksi, kun esimerkiksi mediassa on käsitelty laajasti perheiden erilaisia keinoja tasapainotella palkallisten ja palkattomien töiden välillä ja on tuotu esiin niitä haasteita, joita perheet ovat kohdanneet lisääntyneen hoivatyön myötä. Samalla vähemmälle huomiolle on kuitenkin jäänyt

rahallistetun talouden ja palkkatyön riippuvuus uusintavasta palkattomasta työstä ja tällaisen työn kustannukset sen tekijöille.

Palkattoman työn hinta

Palkattoman työn sukupuolittunut, epätasainen jakautuminen aiheuttaa kustannuksia etenkin naisille ja äideille, jotka maksavat tästä työstä ajallaan, jaksamisellaan ja mahdollisesti myös urakehityksellään. Tätä kautta palkattoman työn epätasainen jakautuminen synnyttää myös sukupuolittunutta, taloudellista eriarvoistumista.

Kansainvälinen tutkimus koronavirukseen ajalta osoittaa konkreettisesti hoivavastuiden kustannukset esimerkiksi akateemista työtä tekeville: tutkimustyötä tekevien isien julkaisumäärät nousivat koronavirukseen aikana, äitien laskivat.⁵⁸ Vastaavasti koronaa edeltävä tutkimus on osoittanut, että esimerkiksi Yhdysvalloissa äitiys johtaa pienempiin tuloihin elämän aikana verrattuna isiin tai lapsettomiin naisiin. Vähäiset hoivavastuut voivat puolestaan tuoda etuja esimerkiksi lapsettomille ja miespuolisille työnhakijoille, joille on mahdollista hakeutua pitkiä työtunteja edellyttäviin korkean tulo-tason tehtäviin.⁵⁹ Myös Pohjoismaissa koronaa edeltävä tutkimus on esittänyt, että julkisten sosiaali- ja terveystalouden supistaminen voi lisätä sukupuolittunutta eriarvoisuutta, sillä lisääntyneet hoivavastuut heikentävät naisten mahdollisuuksia työssäkäyntiin.⁶⁰ Siksi onkin tärkeää seurata kriisin vaikutuksia naisten työllisyyteen ja urakehitykseen.⁶¹

Siinä missä 1970- ja 1980-luvuilla esitetyt feministiset vaatimukset kotityön taloudellisen arvon tunnustamisesta ovat yhä ajankohtaisia, 2000-luvun feministinen talousajattelu on soveltanut sosiaalisen uusintamisen linssiä analysoidakseen kotitalouksien ja julkisen sektorin muuttuvia suhteita julkisten palvelujen leikkaamisen ja alasajon aikakaudella: julkisen sektorin tehostamiseen tähtäävät uudistukset eivät poista sosiaalisen uusintamisen kustannuksia vaan siirtävät niitä julkiselta sektorilta kotitalouksille.⁶² Nämä kysymykset ovat olennaisia myös Suomessa, jossa hoivapalveluiden leikkaaminen ja hoivavastuiden siirto kotitalouksien harteille alkoi 1990-luvulla. Tätä kehitystä on osaltaan kiihdyttänyt

2010-luvulla jatkunut talouskuripolitiikka, jonka myötä esimerkiksi julkista vanhusten hoivaa on supistettu ja sen kustannuksia siirretty vanhuksille itselleen sekä heidän omaisilleen.⁶³

Koronakriisi on lisännyt hoivan yksityisiä kustannuksia, mutta näitä ei kuitenkaan ole kompensoitu, vaan perheiden on oletettu selviävän lisääntyneistä hoivavastuista palkkatöiden tekemisen ohella. Siten pandemia-aika tarjoaa kurkistusikkunan tarkastella hoivavastuiden yksityistämisen seurauksia. Tämä kysymys on olennainen sukupuolten tasa-arvon ja valtioiden muutoksen kannalta myös pandemia-aikaa laajemmin. Jos julkisista hyvinvointi- ja terveyspalveluista leikataan, hoiva *yksityistyy*, eli siirtyy yksityishenkilöille ja kotitalouksille, sekä *markkinaistuu*, jolloin ne, joilla on siihen varaa, paikkaavat julkisen sektorin aukkoja ostamalla hoivapalveluita markkinoilta.⁶⁴

Hoivakriisi ja sosiaalisen uusintamisen kriisi ovat pitkään jatkuneen uusintamisen edellytyksiä näivettävän talous- ja hoivapolitiikan tulosta. Siten pandemia tarjoaa myös mahdollisuuden kysyä, millaista olisi sosiaalisen uusintamisen arvon tunnustava talouspolitiikka. Tätä pohdimme seuraavaksi.

Johtopäätökset ja pohdinta

Olemme tässä luvussa esittäneet, että koronakriisi kärjistää ja syventää jo ennen pandemiaa olemassa ollutta yhteiskuntien hyvinvointia uhkaavaa hoivakriisiä. Analyysimme tarjoaakin mahdollisuuden tarkastella koronakriisiä laajemmassa yhteiskunnallisessa kehyksessä, jossa kaikki kriisin vaikutukset eivät ole poikkeuksellisia tai pandemian jälkeen itsestään ohimeneviä. Koronakriisi on tehnyt näkyväksi sen, että yhteiskunta ja talous ovat riippuvaisia sosiaalisesta uusintamisesta, eli esimerkiksi hoiva-, hoito-, koti-, kasvatus- ja sosiaalityöstä, joita tarvitaan inhimillisen elämän ja toiminnan elinvoimaisuuden säilyttämiseksi. Hoivakriisissä hoivatyön tekijöiden voimavarat uhkaavat ehtyä, ja tällä ehtymisellä on laajoja vaikutuksia koko yhteiskuntaan. Olemme katsoneet koronakriisiä sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmasta ja tuoneet esiin tapoja, joilla pandemia on syventänyt sukupuolittunutta eriarvoisuutta ja

kuormittanut jo ennestään kovilla olevia hoito- ja hoivatyön aloja. Samalla olemme laajentaneet työelämää koskevaa tarkastelua palkattomaan uusintavaan työhön, johon sisältyviä eriarvoisuuden muotoja korona on niin ikään syventänyt.

*Kohti syvenevää sosiaalisen uusintamisen
kriisiä vai hoivaavaa taloutta?*

Sosiaalisen uusintamisen kriisi on koronapandemian jatkuessa ja sen jälkeen yksi kipeimmistä yhteiskunnallisista ongelmista ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kriisin ohella. Korona on syventänyt sosiaalisen uusintamisen kriisiä entisestään, ja riskinä on, että pandemian eriarvoistavat ja hoivatyötä kuormittaneet vaikutukset jäävät korjaamatta. Koronan jälleenrakennustyö on kuitenkin mahdollisuus korjata kriisin eriarvoistavia vaikutuksia ja rakentaa tasa-arvoisempaa sekä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää yhteiskuntaa. Tässä osiossa tuomme mukaan *hoivaavasta taloudesta* käydyin feministisen keskustelun ja pohdimme sen mahdollisuuksia Suomessa.

Kuten olemme edellä osoittaneet, sosiaaliselle uusintamiselle koronakriisin aikana annettu tunnustus on pikemminkin ylläpitänyt sosiaalisen uusintamisen marginaalista asemaa työn ja talouden muotona kuin purkanut sitä. Ei liene erityisen pessimististä ajatella, että kun velkaantuneet valtiot alkavat tehdä talouspoliittisia päätöksiä koronaan liittyvien välittömien terveysuhkien väistyttyä, juuri kriisin aikana välttämättömäksi osoittautunut sosiaalinen uusintaminen on leikkausten ja tehostamisen kohteena tai sitä siirretään entistä enemmän kotitalouksien harteille – kuten aiemmissa talouskriiseissä.⁶⁵ Siksi pohdimme hoivaavaa taloutta etenkin uudelleenjaon näkökulmasta ja osoitamme tutkimuksen avulla konkreettisia keinoja sen toteuttamiseen.

Koronakriisi on osoittanut paitsi yhteiskuntien haavoittuvuuden globaalin pandemian edessä myös sen, että aiemmin lähes mahdottomilta tuntuneet poliittiset ratkaisut ovatkin mahdollisia. Esimerkiksi valtioiden mittava velkaantuminen koronakriisin aikaan on osoittanut, että Euroopan unionin jäsenmaidensa vel-

kaantumiselle asettamat rajat ja viitearvot ovat sopimusasioita ja siksi neuvoteltavissa uudelleen. Sen vuoksi koronaviruksen on ainakin periaatteessa mahdollisuus ajatella taloutta uudelleen niin, että se perustuisi varallisuuden ja muiden resurssien oikeudenmukaiseen jakautumiseen, turvaisi sosiaalisen ja ekologisen kestävyysperiaatteen, turvaisi sosiaalisen ja ekologisen kestävyysperiaatteen sekä ottaisi huomioon ihmisyyteen perustavalla tavalla kuuluvan hoivan tarpeen.⁶⁶

Feministiset taloustieteilijät ja poliittisen talouden tutkijat sekä kansalaisjärjestöt ovat jo vuoden 2008 globaalin finanssikriisin jälkeen edistäneet ajatusta hoivaavasta taloudesta. Hoivaava talous pitää sisällään monenlaisia käytäntöjä hoivan ja sosiaalisen uusintamisen näkyväksi tekemiseksi ja riittäväksi resursoinniksi, mutta sen taustalla on laajempi pyrkimys purkaa tuottavan ja uusintavan talouden välistä hierarkiaa ja ottaa hoivakriisin ratkaiseminen tehtäväkseen.⁶⁷ Hoivaavan talouden rakentaminen osana koronan jälkihoitoa edellyttää, että hoivan ja sosiaalisen uusintamisen sekä niiden sukupuolittuneisuuden näkökulmat sisällytetään yhteiskuntien jälleenrakennuksen yhdeksi tavoitteeksi ja onnistumisen kriteeriksi.

Isossa-Britanniassa toimivat, tutkijoista ja tasa-arvoasiantuntijoista koostuvat nais- ja tasa-arvojärjestöt, kuten Women's Budget Group ja The Fawcett Society, ovat YK:n kaltaisten toimijoiden ohella raportoineet koko pandemian ajan koronan sukupuoli- ja tasa-arvovaikutuksista. Ne ovat myös esittäneet konkreettisia keinoja korjata koronan tasa-arvoa ja hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia osana jälleenrakennustyötä.⁶⁸ Yksi konkreettisista ehdotuksista on jälleenrakennusohjelma, jossa tasa-arvon eri osa-alueet ovat mukana. Ohjelman ytimessä on hoivalähtöinen jälleenrakennus (engl. *care-led recovery*), jossa taloutta elvytetään investoimalla kestäväällä tavalla hoivaan ja muuhun sosiaaliseen infrastruktuuriin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi investoimista hoivatyöntekijöiden ja hoivan tarpeessa olevien näkökulmasta laadukkaaseen ja riittävän hyvin resursoituun hoivajärjestelmään. Hoivaan ja muuhun sosiaaliseen infrastruktuuriin investoimisen ohella järjestöt ovat nostaneet esiin useita tasa-arvopolitiikan pitkäaikaisia kulmakiviä ja niiden merkitystä hoivaavalle taloudelle. Näitä ovat muun muassa

lastenhoitoon investoiminen, samapalkkaisuuden edistäminen, sukupuolisyrijännän poistaminen, sukupuolittuneeseen väkivaltaan puuttuminen ja uhrien tukeminen sekä naisten ja vähemmistöjen edustuksen takaaminen päätöksenteossa.⁶⁹

Investoinnit uusintavaan talouteen voivat olla myös valtavirtaisen talousajattelun näkökulmasta kannattavia. Erään tutkimuksen mukaan investoinnit varhaiskasvatukseen ja vanhushoivaan tuottivat tarkastelluissa eurooppalaisissa maissa 60 prosenttia enemmän työpaikkoja kuin investoinnit rakentamiseen. Nämä investoinnit tuottivat työpaikkoja etenkin naisille, joiden työllisyys on monissa maissa kärsinyt kriisin vuoksi enemmän kuin miesten työllisyys, nostaen samalla kokonaistyöllisyysastetta. Tutkijat muistuttavat, että hoiva-alan työpaikkojen luomisen lisäksi on tärkeää suunnata investointeja hoivan mahdollistavien rakenteiden tukemiseen muun muassa nostamalla naisenemmistöisen hoiva-alan matalia palkkoja.⁷⁰

Paitsi että investoinnit uusintavaan talouteen luovat työtä, ne ovat ekologisesti kestävämpi työn muoto kuin rakentaminen, joka on tyypillinen investointikohde taloutta elvytettäessä. Esimerkiksi investoinnit hoivaan edistävät väestön hyvinvointia ja hoiva-alan työoloja, jotka ovat molemmat kärsineet erityisen paljon koronan aikana.⁷¹ Tästä huolimatta talouskriiseihin liittyvät elvytystoimet ovat yleensä kohdistuneet fyysiseen infrastruktuuriin. Näin on myös koronakriisissä, sillä esimerkiksi Euroopan unionin elpymispaketin on arvioitu kohdistuvan rakentamiseen, energiasektorille, maanviljelyyn ja liikenteeseen.⁷²

Suomessa koronakriisin syventämään hoivavajeeseen, kuten sosiaali- ja terveystalouden ylikuormitukseen, on vastattu osana korona-elvytystä muun muassa tukemalla kuntien peruspalveluita ja sairaanhoitoa, investoimalla lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä vanhushoivaan ja tukemalla omaishoitajia.⁷³ Hoiva on kuitenkin jäänyt suomalaisessakin elvytyskeskustelussa yritystukien ja infra-hankkeiden varjoon, eikä talouspolitiikan paradigman muutoksesta voi puhua. Yleisesti ottaen tasa-arvovaikutukset on otettu heikosti huomioon Suomen hallituksen koronatoimissa.⁷⁴

Koronapandemian syventämää sukupuolten taloudellista eriarvoisuutta voidaan korjata ja hoivaavan talouden reunaehdoja parantaa myös sukupuolinäkökulman huomioon ottavalla veropolitiikalla. Koska verotus kohtelee muodollisesti samalla tavalla eri sukupuolia, sen ajatellaan usein olevan tasa-arvoista. Naisten ja miesten eriävistä elämänpoluista ja rakenteellisesta eriarvoisuudesta (esimerkiksi työmarkkinoiden sukupuolen mukaisesta eriytymisestä ja hoivavastuiden epätasaisesta jakautumisesta) johtuen verotus vaikuttaa kuitenkin käytännössä eri tavoin naisten ja miesten taloudelliseen asemaan.

Koronan aikaisten tulonmenetysten kompensoiminen palkkatulojen perusteella suosii suurituloisimpia ja kokoaikaisessa työssä olevia, jotka ovat useimmin miehiä. Suoran taloudellisen tuen tai verohelpotusten suuntaaminen suurille yrityksille pienyrityksien tai kotitalouksien sijaan suosii niin ikään miestapaista taloudellista toimintaa. Koronan lisäämää taloudellista eriarvoisuutta vähentää sen sijaan esimerkiksi tukien ja verohelpotusten suuntaaminen erityisesti koronan kurittamille naisennemmistöisille aloille tai kotitalouksille sekä lastenhoidon tukeminen.⁷⁵

Aito muutos kohti hoivaavaa taloutta edellyttäisi sosiaaliseen infrastruktuuriin kohdentuvien kertaluonteisten investointien muuttamista pysyviksi parannuksiksi. Keskeistä on muutos talousajattelussa. Hoiva ja laajemmin koko uusintava talous tulisi nähdä osana talouden kokonaisuutta ja elämän ylläpito sekä hyvinvointi keskeisenä talouspolitiikkaa ohjaavina periaatteina. Konkreettisesti tämä vaatisi muun muassa julkisen investoinnin käsitteen laimentamista siten, että julkisia hoiva- ja koulutuspalveluita voitaisiin talouspoliittisessa päätöksenteossa helpommin kohdella kasvua ja työtä luovina investointeina tulevaan.⁷⁶

Valtiollisen politiikan lisäksi hoivaavaa taloutta voidaan rakentaa myös osana arkea. Koronakriisi on tehnyt hoiva- ja kotityöhön kuuluvaa ja siihen kuluvaan aikaa ja muita resursseja näkyväksi kaikille perheenjäsenille. Moni terve ja pystyvä on joutunut kasvotusten oman vaivaisuutensa kanssa ja turvautunut muiden apuun

esimerkiksi karanteenin aikana. Ainakin toiveikkaasti ajatellen tällaiset tekijät saattavat lisätä ymmärrystä sosiaalisesta uusintamisesta merkittävänä osana yhteiskunnan kokonaisuutta sekä herättää pohtimaan omaa roolia uusintavan työn tarjoajana ja vastaanottajana. Samalla on syytä muistaa, että siirtymät kohti oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa ovat harvoin tapahtuneet itsestään, vaan ne ovat aktiivisen politiikan tulosta. Sosiaalisen uusintamisen resurssien turvaaminen ja tasaisempi jakautuminen arjessa edellyttää myös niitä tukevaa politiikkaa, kuten isille korva merkittyjä perhevapaita, hoiva-alan palkkojen ja työolojen parantamista sekä joustavia työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen käytäntöjä.

Feministisen poliittisen talouden näkökulmasta tarkasteltuna koronakriisi paitsi kärjistää ja syventää jo olemassa olevia yhteiskuntamme eriarvoisuuksia myös osoittaa suuntaviivoja kohti kestävämpää tulevaisuutta ja tasa-arvoisempaa työelämää. Koronakriisi ja sitä seurannut hoitajien palkkataistelu ovat nostaneet hoivan yhteiskunnallisen keskustelun ytimeen. Ne ovat myös konkretisoineet sitä, miten pulassa koko yhteiskunta on, kun hoivan rajat tulevat vastaan. Tilanteeseen havahtuminen voi parhaassa tapauksessa johtaa kestävämpään hoivapolitiikkaan. Jotta tämä mahdollisuus ei valuisi hukkaan, tarvitaan määrätietoisia ponnisteluja ja avointa poliittista keskustelua talouden tavoitteista ja arvopohjasta. Sosiaalisen uusintamisen työn edellytykset ovat avainasemassa tämän keskustelun virittäjänä.

Virtuaalitalpahtuma esittävän taiteen pelastajana koronapandemiassa?

1. *Kielitoimiston sanakirja* 2004.
2. *Nykysuomen sanakirja* 2002.
3. Boltanski & Chiapello 2005; ks. myös Getz 2011 ja 2012.
4. Ross 2008; ks. myös Honkanen 2018; Morrone 2006.
5. Negrier 2015; ks. myös Halonen 2010; Ilmonen ym. 2010; Kainulainen 2005; Karppinen & Luonila 2014.
6. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 27.
7. Colbert & St-James 2014.
8. Radermecker 2021.
9. Moldoveanu & Ioan-Franc 2011.
10. Hermes ym. 2017.
11. Ross 2008.
12. Jacobs ym. 2020.
13. Haapakorpi 2022; Pyykkönen & Stavrum 2018.
14. Matarasso & Landry 1999.
15. Betzler ym. 2020.
16. Matarasso & Landry 1999.
17. Hesmondhalgh & Pratt 2005; Gray 2007.
18. Negrier 2015.
19. Negrier ym. 2013.
20. Herranen & Karttunen 2016, 38.
21. Heinonen 2012.
22. Herranen & Karttunen 2016; Ross 2008; Munro 2017.
23. Munro, 2017; Herranen & Karttunen 2016.
24. Herranen & Karttunen 2016.
25. Herranen & Karttunen 2016.
26. Rekers 2016, 1059; Munro 2017.
27. Herranen & Karttunen 2016, 33.
28. Kuntaliitto 2021.
29. Radermecker 2021.
30. Radermecker 2021; Dümcke 2021.
31. Tajtaková ym. 2019.
32. Tajtaková ym. 2019.
33. Watson 2020; Escalona-Orcao 2021.
34. Escalona-Orcao ym. 2021.
35. Nobre 2020.
36. Escalona-Orcao ym. 2021.
37. Dasgupta ym. 2020, 2.
38. Betzler ym. 2020.
39. Radermecker 2021.
40. Ponte 2020.
41. Radermecker 2021.
42. Escalona-Orcao ym. 2021.
43. Radermecker 2021.
44. Wardle 2014.
45. Wardle 2014; Auslander 2008.
46. Auslander 2008.
47. Auslander 2008.
48. Auslander 2008.
49. Auslander 2008; Baudrillard 1981.

5

Sukupuolinäkökulmia korona-aikaan: Koronakriisi sosiaalisen uusintamisen ja hoivatyön kriisinä

1. Artikkelin on osa Koneen Säätiön rahoittamaa hanketta Tasa-arvoa taloustietoon, feminismiä finanssi-politiikkaan – feministisen tiedon ja politiikan jännitteet strategisessa valtiossa (FEMTIE) (2021–2024). Hanketta johtaa Hanna Ylöstalo ja sen tutkimusryhmään kuuluvat Heini Kinnunen, Emma Lamberg ja Inna Perheentupa.
2. Keräsimme koronakriisiä erityisesti hoivaan ja talouteen liittyvän yhteiskunnallisen keskustelun näkökulmasta käsittelevän media-aineiston ($n = 98$) keväällä 2021 suurileikkisistä suomalaisista sanomalehdistä ja uutissivustoilta (Yle Uutiset, MTV Uutiset, *Helsingin Sanomat*, *Ilta-Sanomat*, *Hufvudstadsbladet*, *Turun Sanomat* ja *Aamulehti*).
3. Helske ym. 2021.
4. Adams-Prassl ym. 2020; Collins ym. 2021.
5. THL 2021a; IWPR 2021.
6. Esim. Battacharya 2017; Bakker 2007.
7. Esim. Dowling 2021; Hoppania ym. 2016.

8. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa esiin nostetulla hoivakriisin käsitteellä on viitattu erityisesti yksityisten vanhusten hoivapalveluiden piirissä tapahtuvaan hoivan laiminlyömiseen ja tästä aiheutuvaan inhimilliseen kärsimykseen ja vaativien hoivatoimien kasaantumiseen (Hoppania ym. 2016), mutta myös laajemmin hoivan resurssipulaan ja hoivatyön ylikuormittumiseen, joilla on seurauksia hoivatoimien toteuttamiselle (Julkunen 2006).
9. Fraser & Jaeggi 2018.
10. Kestilä ym. 2021.
11. Folbre 2021.
12. Esim. Brenner & Laslett 1991, 341; Elias & Rai 2019, 203.
13. Ks. Prügl 2020, 299.
14. Esim. Federici 1975.
15. Pearson & Elson 2015.
16. Tronto 1993.
17. Heintz ym. 2021; Stevano ym. 2021.
18. Stevano ym. 2021.
19. Bahn ym. 2020; Chatzidakis ym. 2020.
20. Hoskyns & Rai 2007.
21. Elomäki ym. 2021.
22. Wood & Skeggs 2020.
23. Fraser 1997; Fraser & Honneth 2003.
24. Esim. Fraser 2016.
25. Chatzidakis ym. 2020; Heintz ym. 2021; Stevano ym. 2021.
26. Virtanen 2020.
27. THL 2021b.
28. Kestilä ym. 2021.
29. Tilastokeskus 2021.
30. Tilastokeskus 2020.
31. Keyriläinen 2021; Selander ym. 2021.
32. Esim. Women's Budget Group 2020.
33. Esim. TEM 2019.
34. Aula Research 2021.
35. ILO 2021, 88.
36. Ahonen ym. 2020a; Ahonen ym. 2020b; Miettinen 2020.
37. Mäntymaa 2020.
38. Mäntymaa 2020; Forsen 2020; Sormunen & Anttonen 2020.
39. Esim. Saari ym. 2021.
40. Fraser 1997; Fraser & Honneth 2003.
41. Koskinen Sandberg 2018.
42. Hoppania ym. 2016.
43. Folbre 2021, 152.
44. Fraser 1985.
45. Folbre 2021.
46. Fraser 1997.
47. Heintz ym. 2021.
48. STM 2020, 30.
49. Otonkorpi-Lehtoranta ym. 2021.
50. Otonkorpi-Lehtoranta ym. 2021.
51. Salin ym. 2020.
52. Esim. Johnston ym. 2020.
53. Zamberlan ym. 2021.
54. Hoppania ym. 2016.
55. Kehusmaa ym. 2021; STM 2020.
56. Laihiala & Nick 2020, 12.
57. Federici 1975.
58. Crook 2020.
59. Folbre 2021, 18; 194.
60. Karsio ym. 2020, 238.
61. STM 2020, 30.
62. Bakker 2007.
63. Hoppania ym. 2016.
64. Hoppania ym. 2016; Fraser 2016.
65. Ks. Elson 2014; Pearson & Elson 2015; Elomäki & Ylöstalo 2018.
66. Ks. Hoppania ym. 2016.
67. Esim. De Henau & Himmelweit 2021; Pearson & Elson 2015.
68. Esim. The Fawcett Society ym. 2021.
69. Esim. The Fawcett Society ym. 2021.
70. De Henau & Himmelweit 2021.
71. De Henau & Himmelweit 2021.
72. Klatzer & Rinaldi 2020.
73. Elomäki ym. 2021.
74. Mesiäislehto ym. 2022a.
75. Lind & Gunnarsson 2021.
76. Elomäki ym. 2021.